

**SANDRA PHILIPPEN
(ABN AMRO) OVER KLIMAAT
EN ECONOMIE:**

'20 procent minder economische groei is nog een zware onderschatting'

Klimaatverandering heeft aanzienlijke economische risico's. Het huidige beleid voldoet niet om opwarming, natuurrampen, zeespiegelstijging en extreem weer te voorkomen. Dat zal op termijn ook zeer schadelijk uitpakken voor de wereldeconomie. Sandra Philippen, hoofdeconoom van ABN Amro, over het samenspel tussen banken, economie en klimaat.

TEKST DORINE VAN KESTEREN
FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

S

'Het is een trieste constatering dat het 1,5 gradenpad inmiddels niet meer realistisch is'

Sandra Phlippen behoort tot het mententype dat overal verstand van lijkt te hebben. En dan niet op borrelpraatniveau, maar werkelijk. Ongelijkheid, populisme, Black Friday – zeg het maar. Ze rekt de grenzen van haar vakgebied graag op. Als econoom ziet Phlippen het als haar taak om maatschappelijke problemen niet alleen te begrijpen, maar ook te helpen oplossen. Eind vorig jaar was ze hoofdspreker op het Nationaal Deltacongres. Is water nu ook al haar expertise? "Klimaat is een nieuw risico geworden voor de economie en daarmee voor banken. Bij ABN Amro legt een deel van mijn team zich sinds 2021 specifiek toe op klimaateconomie. Zij onderzoeken de economische gevolgen van klimaatverandering en zetten de risico's en kosten van nietsdoen af tegen die van wel ingrijpen. Inderdaad, dan komen we terecht in totaal andere werelden, zoals die van water, droogte en funderingen. En in die van modellen die het snijvlak van klimaatverandering en de macro-economie in kaart proberen te brengen. Economische activiteiten veroorzaken klimaatverandering, maar klimaatverandering en het bijbehorende overheidsbeleid hebben ook weer invloed op die bedrijven. Het werkt twee kanten op en dat maakt het complex.">

Welke invloed heeft klimaatverandering op de economie?

“De eerste lijn is die van de fysieke gevolgen. Als het warmer wordt, worden mensen minder productief. Droogte zorgt voor minder landbouwopbrengsten. Overstromingen en andere natuurrampen leiden tot schade aan panden en infrastructuur en tot veranderingen in productie, distributie en consumptie. Dat is allemaal economie.

De tweede lijn is die van het klimaatbeleid van de overheid. Een CO₂-prijs bijvoorbeeld heeft gevolgen voor sectoren met veel uitstoot. Lang niet alle bedrijven kunnen die extra kosten doorberekenen aan de klant en dan is de kans groot dat ze failliet gaan. Dit noemen we het transitierisico: het verlies dat bedrijven en banken lijden in het overgangsproces naar een groene economie.

De derde lijn is de impact van klimaatadaptatie. Stel dat de zeespiegel zoveel stijgt dat laag-Nederland onbewoonbaar wordt. De grootschalige initiatieven om ons land daarop voor te bereiden – gaan we terpen bouwen, gaan we drijven? – kosten geld. Ook zijn er ontzaglijke consequenties voor de infrastructuur en de waarde van vastgoed.”

Klimaatschade zorgt naar verwachting in 2100 voor een krimp van het bruto binnenlands product van 20 procent.

“Dit is een scenario van alle centrale banken wereldwijd, op basis van de veronderstelling dat we op hetzelfde beleidspad blijven doorhobbelen en afstevnen op een ten minste 3 graden warmere wereld. En daarin groeit de economie 20 procent minder dan dat zij zou hebben gedaan in een wereld zonder klimaatproblematiek. Voor het overgrote deel komt dit door een daling van de arbeidsproductiviteit. Nietsdoen heeft dus een prijs.

Overigens is die 20 procent nog een zware onderschatting, omdat talloze problemen niet in dit model zitten. Als er massamigratie plaatsvindt van hete naar minder hete gebieden in de wereld, dan levert dat politieke onrust en democratische instabiliteit op. De ellende is dan eigenlijk niet te overzien. Hoe dan

‘20 procent minder economische groei is nog een zware onderschatting, omdat talloze problemen niet in dit model zitten’

'Het is zaak om alle risico's holistisch, in samenhang, te bekijken. Dit vraagt om microdata'

ook is de trieste constatering dat het 1,5 gradenpad dat is afgesproken bij het Klimaatakkoord van Parijs, inmiddels niet meer realistisch is. Wel haalbaar is een pad waarbij we tussen 2025 en 2030 een scherpe draai gaan maken, dus met veel en streng klimaatbeleid."

Welke scenario's rekent uw team bij ABN Amro door?

"Laten we er even van uitgaan dat de wereld inderdaad de scherpe draai maakt die ik net noemde. Wat betekent dat dan voor de Nederlandse en Europese economie? Voor alle sectoren? Welke faillissementen zijn er te verwachten? Hoeveel verliezen lijdt de bank op de balans? Hoeveel extra kapitaal moeten we aanhouden om overeind te blijven in die omstandigheden? Datzelfde proberen we te doen voor het scenario waarin we die draai niet maken, en we te maken

krijgen met alle fysieke gevolgen van de klimaatverandering. Als derde, meest waarschijnlijke scenario geldt dat Europa de draai maakt, zij het een beetje laat, maar dat de rest van de wereld gewoon opwarmt. Dan hebben we hier dus zowel de fysieke als de transitierisico's."

Het slechtste van twee werelden. Is het heel cynisch om te zeggen: dan doen wij ook maar niks?

"Dat is een veelgehoord argument, waar ik het niet mee eens ben. Ten eerste hebben we ons juridisch gecommitteerd aan de draai. Klimaatafspraken zijn afdwingbaar bij de rechter, zoals we ook hebben gezien in het stikstofdossier. Ten tweede zijn we niet alleen. De EU heeft een ambitieuze groene agenda, Amerika inmiddels ook en China wil in 2060 klimaatneutraal zijn. Die drie continenten bij elkaar zijn samen verantwoordelijk voor 58 procent van de CO₂-uitstoot.

Tot slot creëert het Europese klimaatbeleid ook prikkels buiten Europa. Multinationals houden zich in hun productieproces doorgaans aan de strengste regels om in één keer de hele wereld te kunnen bedienen. Of kijk naar de CO₂-heffing die vanaf 1 oktober gaat gelden aan de Europese buitengrenzen. Niet-Europese bedrijven kunnen kiezen: of hun producten worden duurder – met het risico dat ze minder verkopen – of ze reduceren hun CO₂-uitstoot."

Volgens minister Kaag van Financiën speelt de financiële sector een sleutelrol in de klimaattransitie.

"Ik ben bezorgd dat de politiek niet zelf doet wat nodig is, maar de CO₂-beprijzing laat lopen via de banken. De toezichthouder verplicht hen dan om leningen duurder te maken voor activiteiten die gepaard gaan met meer CO₂-uitstoot. Dat is niet goed, omdat dan de volledige verantwoordelijkheid op de schouders van de banken ligt. Terwijl er ook veel kredietverlening plaatsvindt via niet-banken, die zich er niets van hoeven aantrekken. Maar mijn voornaamste bezwaar is dat ik dit niet >

'Ik ben bezorgd dat de politiek niet zelf doet wat nodig is, maar de CO₂-beprijzing laat lopen via de banken'

eerlijk vind tegenover de kiezer. Je kunt in een democratie geen beleid voeren via de achterdeur en ondertussen tegen de kiezer zeggen: nee hoor, we doen niet aan CO-beprijzing."

Hoe moet het wel?

"Het kabinet moet de energiecompensatie voor het bedrijfsleven stopzetten en een brede CO₂-heffing invoeren zodra de energieprijzen weer flink terugzakt. Dan krijgen de energieslurpers geen korting meer en heeft het midden- en kleinbedrijf een stimulans om over te stappen op duurzame energie. Vóór de energiecrisis was de prijs van fossiele energie veel te laag; de maatschappelijke schade was daarin niet meegenomen. En een prijsprikkel werkt: het afgelopen jaar hebben we gezien wat een hoge energieprijzen doet met de bereidheid van burgers en bedrijven om te veranderen."

U pleit verder voor een holistisch risico-scenario. Leg uit.

"We kunnen de fysieke en de transitierisico's van klimaatverandering niet los zien van elkaar. Een voorbeeld: het is voorstelbaar dat huishoudens straks alleen nog een hypotheek kunnen krijgen voor woningen met energielabel A, isolatie en zonnepanelen. Zij steken al hun vermogen in deze ingrepen, maar vervolgens blijken de funderingspalen verrot – niet ondenkbeeldig, omdat volgens Deltares vele huizen tussen nu en 2030 problemen krijgen met de fundering. Wat dan?

Het is dus zaak om alle risico's holistisch, in samenhang, te bekijken. Dit vraagt om microdata, om te voorkomen dat alle locaties, gemeenten, provincies en sectoren over één kam worden geschoren. Zulke microdata komen bijvoorbeeld uit onderzoek van een student van de TU Delft onder alle ABN Amro-

SANDRA PHLIPPEN (1978) haalde een bachelor Japanse economie en een master sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij promoveerde in de economie aan het Tinbergen Instituut. Phlippen werkte als hoofdredacteur van economisch vakblad ESB en chef economie bij het *Algemeen Dagblad*. Tegenwoordig is ze hoofd econoom bij ABN Amro en praktijkhoogleraar aan de economiefaculteit van de Rijksuniversiteit Groningen.

toenamen vlak na de overstromingen. Als je die allemaal bij elkaar optelt, kom je op 15.000 euro – hetzelfde bedrag als de schadeschatting van Deltares. Daarnaast moeten economen, ingenieurs en landschapsarchitecten samenwerken. Ingenieurs hebben kennis over fysieke klimaatverandering, zoals de overstromingskansen op iedere locatie. Architecten kunnen opties uitwerken voor de ruimtelijke herinrichting van Nederland. En wij kunnen dan weer rekenen met de kosten van al die risico's en opties.

In de praktijk vinden deze vormen van samenwerking al plaats. Zo is vorig jaar het programma 'ReThink the Delta' begonnen. Dit is een open coalitie van allerlei professionals uit bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid, die nadenken over hoe we Nederland leefbaar kunnen houden bij zeespiegelstijging, droogte, extreme neerslag en bodemdaling. Het economisch bureau van ABN Amro neemt hieraan deel als kennispartner."

Uiteindelijk draait het volgens u om een nieuw perspectief op welvaart, waarbij welzijn en klimaat centraal staan.

"Als we de draai niet op een eerlijke en inclusieve manier maken, dan komen de kosten terecht bij de mensen met de laagste inkomens. Zij besteden relatief

om hun woning te verduurzamen of elektrisch te gaan rijden. Dat betekent dat de ongelijkheid toeneemt. Voor mij persoonlijk is dat reden genoeg, maar zelfs als je dit niet zo belangrijk vindt, moet je het niet willen. Want dan gaan de hakken in het zand en komen er gele hesjes. Dat kan de politiek niet negeren en het gevolg is dat er helemaal geen vergroening komt."

Tot slot: sinds dit jaar bent u praktijkhoogleraar duurzaam bankieren. Is dat geen contradictio in terminis? De Nederlandsche Bank en de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur riepen de banken onlangs nog op de geldstromen te verleggen.

"Helemaal niet. Elke kredietlijn die banken uitwerpen, maakt economische activiteiten mogelijk. Zij hebben dus een belangrijke rol bij het ondersteunen van hun klanten in de energietransitie. Het doel van deze leerstoel is om met wetenschappelijk onderzoek vast te stellen welke interventies het effectiefst zijn. Hoe zorgen wij ervoor dat de kredietverlening gaat naar de bedrijfsactiviteiten waarin de CO₂-uitstoot in hoog tempo wordt afgebouwd of waarin er geheel geen uitstoot is? Dat is op dit moment een van de vragen voor de bancaire sector." •